

Knut Anton Mork, Professor emeritus ved NTNU og Handelshøyskolen BI.

Inflasjon som konflikt

Inflasjon er konflikt, sier ny forskning som graver frem en gammel idé. Det gjør ikke etablerte teorier avleggs, men gir en ny linse til å betrakte inflasjonsprosessen gjennom.

En gang midt på 70-tallet fikk jeg, som doktorgradsstudent ved MIT, en invitasjon fra NTB til å skrive en kronikk med tittel: «Hva vet vi om inflasjonen?»

Jeg lot meg lokke av et beskjedent honorar og skrev det jeg hadde lært om Phillips-kurven, som sier at inflasjonen er høy når arbeidsledigheten er lav og omvendt. I tillegg tok jeg med en lærdom fra 70-tallet, nemlig at Phillips-kurven kan flytte på seg, for eksempel når oljeprisen plutselig stiger, og da kan inflasjonen bli høy selv om ledigheten er høy også. Da kan arbeidstageres krav om kompensasjon for prisstigning bli begynnelsen på en lønns- og prisspiral.

Hva ville jeg ha skrevet om samme tema i dag?

Det er nesten pinlig å innrømme hvor lite som ville ha vært annerledes, bortsett fra at modellene formelt er blitt mer matematisk sofistikerte. Et viktig nytt element er likevel kommet til ved at en forutsetning om «rasjonelle forventninger» forsøker å ta menneskelig intelligens på alvor i forståelsen av hvordan intelligente næringsdrivende og fagorganiserte ser for seg hvordan prisstigningen kan bli fremover. Det er blitt vanlig å understreke hvor viktig det er at disse forventningene er «vel forankret» i sentralbankens inflasjonsmål om inflasjonen skal holdes i tømme.

Svikter ankerfestet, blir sentralbankenes arbeid langt vanskeligere.

Imidlertid er de etablerte modellene egentlig sirkulære på dette punktet. De bygger nemlig på en underliggende forutsetning om at inflasjonsmålet alltid nås, i alle fall på litt sikt. Når modellen

sier at faktisk inflasjon stort sett vil være lik forventet inflasjon, innebærer ikke dette noen årsakssammenheng, bare at en vellykket inflasjonsmålstyring vil holde styr på både dagens og morgendagens inflasjon.

Hva som kan skje hvis det oppstår tvil om hvorvidt sentralbanken vil lykkes, kan ikke modellen si noe om. Det blir som å spørre en geograf om hva som er nord for Nordpolen.

Inspirert av dagens inflasjonsbølge har imidlertid noen kloke hoder søkt å bryte ut av denne tvangstrøyen. I et knippe foreløpige, men høyst lesevverdige forskningsnotater, har for eksempel MIT-professoren Iván Werning og hans medforfattere rettet søkelyset på hva de umiddelbare virkningene kan være av om inflasjonsforventningene endres, før sentralbanken eventuelt tar grep for å få alt på plass igjen. Den virkningen ser ut til å være betydelig, men neppe like sterk som de etablerte modellene har gitt inntrykk av.

Dernest bringer de lønns- og prisspiraler tilbake i bildet, et begrep som mange av oss kjenner fra før, men som forskerne lenge har skjovet i bakgrunnen. Den kommer tilbake om en skifter perspektiv fra generelt etterspørselspress til de motstridende ønskene som partene i arbeidslivet kan ha om hvor høy reallønnen bør være.

Selv om dypere årsaker ligger under, som ettervirkningene av en pandemi, er konflikt mekanismen som utløser inflasjonen.

Heller ikke er det bare priser og lønninger som kan gå i spiraler. En prisprisspiral kan for eksempel oppstå i prisrig mellom dagligvarekjeder, og lønns-lønnsprisspiraler kan godt bli resultatet om frontfagsmodellen glipper.

Mer generelt oppstår enhver endring i prisnivået som resultat av at en

pris eller lønnsats endres fordi den oppleves som feil i forhold til andre priser og lønninger. Det er en idé som norske Trygve Haavelmo var inne på allerede i en artikkel fra 1950. Selv om det som skal korrigeres, er reallønnen eller én butikkjedes priser i forhold til en annen, blir resultatet nødvendigvis også en endring i det generelle prisnivået så lenge ikke alle andre priser og lønninger justeres samtidig. Og det skjer jo ikke i praksis.

«Staggered price setting», som dette kalles, er med rette blitt et vesentlig element i moderne inflasjonsteori.

Vis alle stillinger

Etter pandemi og krig i Ukraina oppsto det behov for mange slike priskorleksjoner. Og når noen priser og lønninger ble korrigert, så andre behov for å følge etter.

Lønnsveksten på over fem prosent i industrien vil trolig vekke ønsker om andre korleksjoner i priser og – ikke minst – blant de yrkesgruppene som nå kommer etter i tariffoppgjøret.

Renteheving kan knekke slike spiraler. Det er konfliktskapende i seg selv, men så langt den beste medisinen vi har. Mange erfaringer, noen av dem bitre, viser at den virker til slutt.

Og den vil virke raskere jo tidligere partene i arbeidslivet klarer å løse sine konflikter.

**Denne kronikken ble først publisert i
Dagens Næringsliv:**

<https://www.dn.no/okonomi/inflasjon/prisvekst/renter/inflasjon-som-konflikt/2-1-1439572>